

Emlékiratok a könyvek házából (II.)

A leendő könyvtárszakosoknak magyarból és történelemből kellett felvételizniük, előbb írásban, majd szóban. Az írásbeli nem okozott különösebb gondot, hála apám naplóíratási szenvedélyének meg annak, hogy mindent elolvastam, ami a kezem ügyébe akadt, még Lukács György *Balzac*, *Stendhal*, *Zola* címmel kiadott tanulmányait is (más kérdés, hogy alig értettem belőlük valamit). Nagyobb hasznát láttam a Majakovszkijról ez idő tájt megjelent könyvnek (*Hogyan kell verset írni?* volt a címe).

A szóbeli kellemetlenebb volt, egy rakás vadidegen ült az asztal túlsó oldalán, és mindenféle hülyeséget kérdezgetett. Nyomban eszembe jutott *Darázs Endre* elbeszélése a Kuczka-verseket szavaló koponyáról... Sajnos elkövettem azt a hibát, hogy kérdésekre, mit olvastam a marxizmus-leninizmus klasszikusaitól, egyebek között megemlítettem az Anti-Dühringet is, pedig néhány lapnál nem jutottam tovább benne. Az alcíme (A filozófia nyomora) felkeltette ugyan a figyelmem, de hamar meguntam. Természetesen nyomban faggatni kezdtek, miről is szól, én meg csak ötöltem, hatoltam, makogtam...

Ennek ellenére felvettek. *Ladányi Bandi*, aki elég gyakran bejárt az EK-ba, amikor ott dolgoztam, később pedig a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban kollégám volt, gyakran dicsekedett, hogy ő vett fel az egyetemre. Valóban tagja volt a felvételi bizottságnak (a pártbizottság képviselőjében?), de hogy akkor mellettem szólt vagy ellenem, az ma már kideríthetetlen.

Az értesítés a jó hírrel igen boldoggá tett, és

nagy megkönnyebbülést okozott. Mert igaz ugyan, hogy – mint a gyerekek általában – nem szerettem iskolába járni, másrészt viszont semmi kedvem se lett volna egy csomó felnőtt között dolgozni. Az egyetem a már ismert, megszokott iskola folytatásának ígérkezett. Egyébként is, aznap, amikor túlestem az érettségien, és felszabadultan hazatértem, ledőltem ágyamra, ruhástól, és egy darabig örültem. Aztán belémvillant: egyszer és mindenkorra véget ért valami, soha többé nem mehetek el abba az iskolába, ahová nyolc éven át jártam, nem lesznek körülöttem naponta öt-hat órán át osztálytársaim, nem látom tanáraitam... Mélységes szomorúság fogott el a pótolhatatlannak érzett veszteség miatt. Pár hét múlva kezdtem hozzászokni az új helyzethez, pontosabban új gondok-bajok léptek a régiek helyébe.

Be kell vallanom: büszke voltam, hogy egy szűk, kivételezett réteghez, az ország – így hittem – legértékesebb emberei közé tartozom.

A beiratkozás

Az egyetemet még Pázmány Péter Tudományegyetemnek hívták (de már nem sokáig, a „klerikális reakció” e markáns képviselőjének nevét nem találták megfelelőnek, szerencsére nem Rákosira vagy Sztálinra esett a választás, beérték *Eötvös Loránd*dal), és még örözt egy keveset a régi hagyományokból. A beiratkozás napján ennek megfelelően teljes volt a zűrzavar, összevissza csámborgó hallgatójelöltek, eltévedt báránként kétségbeesetten ro-

hangáló, vagy csüggedten, reményvesztetten kóválygó gólyák. Valahogy eljutottam a TO-ra (Tanulmányi Osztály), ahol kaptam egy halom stencilezett, helyenként olvashatatlan papírlapot, és azt a tanácsot, hogy menjek át velük a quaesturára. Azt senki sem közölte, hogy hol van ez a sosem hallott nevű intézmény. Kérdezgettem fűt-fát, végül nagy nehezen ráakadtam egy oszlopra erősített táblára, amely büszkén hirdette: **QUAESTURA**. Megkönnyebbülve siettem a nyíl irányába, de nem jutottam révbe. Utóbb kiderült, hogy tréfás kedvű felsősök megfordították a nyilat...

Az index (vagyis a leckekönyv) kitöltése súlyos nehézségeket okozott. Először is töltőtollam, apámtól rámmaradt régiség, nyomban felmondta a szolgálatot. Csak ujjaim volt hajlandó beborítani tintával, a papírt nem. Egy ismeretlen jótévőtől kaptam kölcsön írószerszámot, hogy beírjam leckekönyvembe a felvenni szándékozott tantárgyakat. De halvány segédfogalmam sem volt róla, mit kellene szándokoznom felvenni. Néhány tárgyról kiderült, hogy kötelező, de voltak mindenféle egyebek is. Hosszú ideig vívódtam az orientalisztikai előadásokkal. Erősen vonzottak, de ódzkodtam az idegen nyelvektől, féltem, túl nehéz lenne nekem az egyiptomi, a perzsa, az arab vagy a kínai nyelv. Megéreztem, hogy választ előtt állok, de nem volt bennem elég bátorság, hogy a nehezebb, de szebbik utat válasszam. Ez a döntés megszabta későbbi pályámat.

*

A beiratkozás után megkönnyebbülten léptem ki az őszi napfényben fürdő Múzeum körútra. Szeptember volt, még nem kezdődtek el az előadások. Sőt, még azt sem lehetett tudni, mikor kezdődik a félév. Valaki azt tanácsolta, hetenként nézzek be az egyetemre. Meglehetősen nyomasztó volt ez a bizonytalanság. Néha azt álmodtam, hogy tudtomon kívül már rég folynak az előadások...

Be-besétáltam az egyetemre – gyalogosan, villamosra nem költöttem –, és egy alkalommal összetalálkoztam valamikor osztálytársammal, az angol–magyar szakos **Eörsi Istvánnal**. Másodiktól együtt jártunk elemibe, és az első három évben gimnáziumba is. Gimnazista korunkban a foci és az olvasás kötött össze. Néhányszor jártunk egymás lakásán, könyveket adtunk, illetve kaptunk kölcsön. Neki köszönhettem például a *Hová lettél, drága völgyünk?* című bestseller megismerését.

Egyébként a felületes szemlélő számára teljesen normális gyerek benyomását keltette, az átlagosnál kissé szabadosabban viselkedett (szüleink azt mondták volna, hogy többet rosszkodott), és csak ha beszélgetett vele az ember, akkor derült ki, hogy lényegesen műveltebb, gondolkodása érettebb, érdeklődése sokrétűbb a miénknél. Ezzel nem kérkedett, de nem is igyekezett leplezni, valószínűleg nem is tudott róla.

Akkoriban divat volt a bricsesz nadrág, ez a szörnyű találmány. Hiába húzta az ember bármily szorosra a térde alatt, hamarosan csúszni kezdett lefelé. Vagy ha a nadrágszár valaminő csoda folytán a helyén maradt, akkor a zoknik hullott alá bokánkra. Engem ez idegesített, ezért 50–60 lépésként megálltam, lehajoltam, és igyekeztem rendbehozni öltözékem. **Eörsi Pisti** nagyvonalúbb, gátlástalanabb volt: nem pazarolta erejét bricsesz nadrágja igazgatására, ha lecsúszott, lecsúszott... S mivel az átkozott bricsesz két szára soha nem viselkedett egyformán, és az egyik mindig lejjebb ereszkedett, mint a másik, **Pisti** rendetlen benyomást keltett. De nem törődött a külszínnel.

Az előadások csak október 10-e táján kezdődtek meg. Az első napon ismét összetalálkoztunk, és együtt bolyongtunk a régi épület folyosóin, az V-ös tantermet keresve.

Ugrás az időben. Amikor kiszabadult a börtönből, néhányszor bejött az EK-ba. Az első alkalommal megilletődve üdvözöltem, szerettem volna kifejezésre juttatni együttérzésem, és azt is, mennyire szégyenkezem, hogy az 1956 óta eltelt évek alatt én szabadlábban voltam, s ha lassan is, de előre jutottam pályámon, miközben ő... Nem szívesen beszélt fogságáról, de úgy emlékszem, kérdésemre, hogy bánaltalmazták-e, azt válaszolta, hogy nem. Ennek örültem, de meg is lepett, és megfordult a fejében: talán megtiltották, hogy erről beszéljen, és még nekem sem meri elmondani, mert nem bízik meg bennem. Igyekeztem segítségére lenni a könyvtári dolgokban, nem tudom, sikerült-e. Beszélt a publikálási tilalomról, próbálkozásairól, olykor terveiről... Egyszer elmondta például, hogy *Lukács György*höz készült, mert az *Estétikát* fordítja (a fordítást megengedték neki), és néhány szövegrész értelmezését akarja megbeszélni.

A későbbi években csak elvétve találkoztunk. Egy alkalommal a lakásán kerestem fel, hogy *Bertolt Brecht* egyik versének általa készített fordítását (feleségem kérésére) lemásoljam. Épp távozóban voltam, amikor nagy lár-

ma támadt odakint. Kisi ettünk az előszobába, ahol tanúja lehettem két kislány hazatérésének. Az iskolából jöttek, s mert kulcsuk nem volt a lakáshoz, az ajtó feletti, vagy két méter magasban lévő kisablakon másztak be. Élénk természetű srácoknak látszottak...

Jártam nála még egyszer, felesége születésnapján. Nem ő hívott meg, egyik közös ismerősünk vitt magával, de örömmel fogadott, és valamennyit beszélgettünk is a régi közös emlékekről. Sajnos a többi vendég miatt nem szentelt nekem annyi időt, amennyit szerettem volna. A számomra csak név szerint ismerős irodalmárokat elég hamar meguntam: egymással voltak elfoglalva, és nem törték magukat, hogy velem társaloghassanak.

A TO és Kékes elvtárs

A TO sok örömet szerzett még később is. Az ott dolgozók időnként, amikor senki sem járt arra, lopva kitétek a folyosó falára erősített üvegvitrinek valamelyikébe (rengeteg volt belőlük, és mind telistele nyakatekert szövegű közleményekkel) egy hirdetőtáblát. Azért titokban, hogy minél később vegyük észre. Amikor mégis felfedezték, gyorsan híre ment, és mindenki rohant megtudni, mit eszeltek ki már megint. A hirdetőtáblák többnyire azt közölték, hogy a lecke-könyvet be kell vinni a TO valamelyik bugyrába (a helyét megtalálni művészet volt), és ott vagy le kell adni, vagy le kell pecsételteni, vagy el kell onnan hozni, netán ki kell tölteni valaminő űrlapot, és megadott határidőre beadni. A határidőket mindig úgy határozták meg, hogy a hirdetőtábla kirakásakor már csak legfeljebb egy nap volt hátra. A hallgatók tébolyodottan rohagásztak az előadások szünetében vagy ebédidőben, hogy a nyomtatványt beszerezzék. Olykor sikerült kideríteni, hol tehet rá szert az ember. Ott aztán közölték, hogy még nem kaptak ilyen nyomtatványt, majd a jövő héten. Esetleg...

A második félév végére megszoktuk a dolgot. Megtanultuk, hogy nem eszik olyan forrón a TO kását... A határidők csupán arra valók, hogy legyen, amit nem tart be az ember. A kutya se törődött a hirdetőtáblákkal, a halálos fenyegetésekkel („Aki elmulasztja, annak nem zárjuk le a félévét...”). Már ismertük a TO-n dolgozókat, tudtuk, ki a kö- és ki a lágyszívű, kinek kell egy picit könyörögni, hogy akár hónapokkal a határidő után is érvényes legyen a pecsét, az űrlapleadás stb.

Nem siettük el a kötelező egészségügyi vizsgálaton való megjelenést sem, de az utolsó előtti napon mégis rászántuk magunkat, és elmentünk az Egyetemi Egészségvizsgáló Intézetbe, valahol a Kálvin tér tájékán volt. Futószalagon folytak a vizsgálatok, belgyógyászati, szemészeti stb. Megnézték például, nem vagyunk-e színvakok, majd az egyik szobában vizeletmintát kértek a későbbi laborvizsgálathoz. Nagy kerek asztalon álltak a vignettával ellátott üvegcsék, felügyelet nélkül, de a szomszéd helyiségből sürgető felszólítások nógattak, hogy igyekezzünk már, mert lejár a hivatalos idő. Amikor rám került a sor, már megfogtak az üres edények, és az egyik, Harangozó nevű hallgató, aki hajlamos volt az elmélázásra, még nálam is később került sorra, így őt még nálam is erőteljesebben nógatták, hogy igyekezzék már. Kapkodva keresgéltem üres üvegedénykét, de nem talált. Erre felvett egyet, amely csak félig volt, hozzáadta a magáét, és a vignettára ráírta: „+ Harangozó”... Az eset híre villámgyorsan elterjedt, sokat röhögöttünk, és évekkel később az *Egyetemi Lapokban* valaki (*Nevelő Irén*, ha jól emlékszem) meg is írta.

Nyomorúságos anyagi helyzetemre hivatkozva ösztöndíjat kértem, és kaptam is, a legkisebb összeget: havi száz forintot. De nekünk – anyámnak és nekem – ez is számított. Azt hiszem két hónapig tartott a pünkösdi királyság, mármint az ösztöndíjam folyósítása. Kékes elvtárs (aki mielőtt a párt beléje helyezte bizalmát, és a Tanulmányi Osztály vezetőjévé tette, állítólag suszter volt) megvonta tőlem, mivel nem voltam eléggé munkásszármazású. A második félévben aztán tanulmányi eredményeim alapján az újonnan kiadott miniszteri rendelet szerint megkaptam ismét a 100 forintot, de Kékes elvtársat (és a hozzá hasonlókat) már nem tudtam a szívembe zárni.

A Könyvtártudományi Intézet

Az első évben mindössze egyetlen könyvtártudományi kollégiumot hallgattunk, „A könyv és története” címmel, heti két órában. Maga a tanszék vezetője, *Varjas Béla* tartotta. Furcsa ember volt, kissé száraz, zárkózott (de egészen másként, mint *Pais Dezső*), modora és testtartása egyaránt szokatlanul merev. Ha nagy ritkán nevetett, furcsa, csikorgó hangot adott ki, mintha nehezére esett volna. Járása különösen jellegetes volt: léptei kimértek, hangsúlyo-

ottan lassúak. Olykor láttuk az utcán: soha em sietett. Elképzelhetetlen volt, hogy felsorolná a lépéseit, még ha az orra előtt ment volna el egy ritkán közlekedő villamos vagy utóbusz.

Előadói stílusa sem volt más. Lassan, megfontoltan beszélt, nem csak a mondatok végén, de a szavak között is hosszú szüneteket tartva. Néha – ha túl soká kereste a megfelelő kifejezést – nem győztem kivárni, és befejeztem helyette a mondatot. Nem vette rossz néven, udvariasan biccentett köszönetképpen, és folytatta a nyögdecselet. Humorérzékét bizonyította, hogy az évente megrendezett intézeti estek legnagyobb érdeklődéssel várt száma az ő kifizetése volt. Az 1956-ban külföldre távozott Kirchner András kitűnően utánozta, és még volt pofája felkérni táncolni Varjas feleségét is. Azt láttuk, hogy legjobban Varjasék mulatnak, és elsőnek gratuláltak a remek alakításhoz.

Előadásai, lassú, megfontolt beszéde ellenére, igen tartalmasak és hasznosak voltak. Írásos nyomdászattörténetből alapos tájékoztatást kapott az, aki figyelt. Én kifejezetten kedveltem Varjast, és azt hiszem a csendes rokonzenével kölcsönös volt. A félév legelején, egyik előadásán felszólított, menjünk el jelentkezni a Könyvtártudományi Intézetbe. Futala, Reguly, tán Lisztes és én vágtunk neki. Az intézetet Puskin utcában találtuk meg, a földszinten volt. A folyosón még ott álltak a TTK Árszervezési Intézetének tárlói, bennük mindenféle kövekkel. A folyosó végén nyílt a mi intézetünk ajtaja. A helyiségben egy szál íróasztal, mellette tarkakockás, rövid újjú ingben egy fiatal ember ült, mintha ránk várt volna. Havasi Zoltánnak hívták, és már akkor is legalább tíz évvel fiatalabbnak látszott a koránál. Igen barátságosan fogadott, de többé nem láttuk. Később a Szegedi EK igazgatója lett, a városi önkormányzat tagja, a *Tiszatáj* szerkesztőbizottságának tagja, majd főszerkesztője, és még sok egyéb. Igazi angyalföldi vagánynak, nagyon ügyes hóhányónak könyveltem el, pedig az angyalföldi alighanem nem volt igaz: egyszer Siófokon, a strandon találkoztam vele, és meglepetéssel, hogy az édesapjának valahol Siófokhoz közel, egy kis falucskában volt háza. (Havasi bácsi valamikor a Széchenyi Könyvtár igazgatója volt, a raktárosok valamiféle vezetője – a szerk.) Hosszasan győzködött, menjek le a gazdátlan Szegedre, mert ő szeretne feljönni Szegedre, de csak akkor teheti, ha kerít magának lakást. No, meg a lakásom is kellene neki. Ugyanerre Papp Pista is rá akart venni, mint

a minisztériumi könyvtárosztály illetékese. Nem voltam hajlandó, semmiképpen sem akartam lemondani pesti lakásomról, de amúgy sem nevezni volna ki: nem voltam párttag. (Utólag értesültem róla, hogy Bereczky László is kapott ilyen ajánlatot, és ő – amint kifejezte magát – „amilyen karrierista volt”, el is fogadta volna tán, de – ismét őt idézem – „a feleségének több esze volt”. A jelek szerint jó pár budapesti lakással rendelkező könyvtárosból lehetett volna könyvtárigazgató akkortájt Szegeden!) Pár év múltán Havasi valóban felkerült Budapestre, az OSZK egyik főigazgatóhelyettese lett.

Miért hasznos a könyvtártörténet oktatása?

A könyvtörténeti órákon tanultaknak igen korán hasznát vettem. Az egyik este édesanyám meglátogatta testvérét, aki ügyvéd volt, egyes állítások szerint igen sikeres, az ügyvédi kamarában is volt valami funkciója. Anyám alighanem abban a reményben kereste fel, hogy kisegíti permanens pénzzavarából. Amikor hazaérkezett, én már ágyban voltam, főleg mivel nem tudtunk fűteni, és már erősen benne jártunk a télben. Beszámolt róla, mi újság nagybátyáméknál (nagyéném és a férje kivételesen nem voltak haragban), s arról is, hogy milyen eredménnyel járt. Végül kissé elkéseredetten átadott egy csomagot, mondván, hogy újra küldik nekem, mivel engem, ugye, érdekelnék a könyvek. S hogy ő milyen mérges volt, amikor meglátta, milyen ásatag vacakokat kapott. Majdnem bedobta nagybátyámék házában a kapu alatti szeméttartályba.

– Minek cipeljem ezeket az ócskaságokat hazáig, nem igaz?

Nem mondta, de tudtam, hogy csak azért nem dobta a szemétkébe a könyveket, mert félt, hogy esetleg úgy jár, mint egyszer apám, még a háború első éveiben, amikor anyám anyjánál voltunk látogatóban, a Vörösmarty utcában. Anyám otthon maradt, már nem tudom, miért. Nagyanyám, aki alapjában véve konzervatív hajlamú volt, érthetetlen módon beleszeretett a szárított élelmiszerekbe. Átlátszó műanyag zacskókba csomagolva árusították a szárított tököt, a szárított káposztát, a szárított zöldbabot meg más ilyesmiket. A háborús élelmiszerhiány idején ötlötte ki valaki ezt az új találmányt. Rémes íze volt, aki megkóstolta, soha nem felejtette el. Szerintem nagyanya-

mon kívül senki nem vett belőle, legfeljebb egyszer az életben. Mivel szűkebb családtagjai nem voltak hajlandók megenni, látogatásunkor néhány zacskót ránszózott, mondván:

– Vigyék el, az Irma [így hívták anyámat] biztos megőrül majd neki!

Apám udvariasan megköszönte, majd távozásban elegáns mozdulattal behajította a kapu alatt lévő szemetestartályba. Aztán elfeledkeztünk a dolgról. Nem sejtettük, mekkora botrány lesz belőle! A Vörösmarty utcai házmeszter mielőtt kirakta a szemetet, gondosan átnézte, nincs-e benne valami nem odaavaló (például csecsemőhulla), megtalálta a csillogó zacskókat, és rögtön tudta, hogy senki másé nem lehet, csak a nagyanyámé. Jutalom vagy köszönet reményében visszavitte őket.

Szerintem erre emlékezve nem dobta el anyám a könyvcsomagot. Kíváncsian bontottam ki papírburkából, és minimális ismereteim birtokában is hamarosan megállapítottam, hogy Werbőczy *Tripartitum*ának 17. századi kiadása (RMK!) a legújabb közülük. A régebbiek a löcsei Brewer nyomdából származó, 16. századi RMK-k, továbbá két ősnymotványkolligátum.

Elvittem őket a legközelebbi Varjas-óraira, és megkérdéztem professzorunktól, mit tegyek velük. Hóna alá csapta a könyveket, és egy hét múlva közölte, hogy az OSZK megveszi őket, menjek el *Sajó Gézához*. Őszintén megmondta azt is, hogy nem tudják megfizetni az árát, mivel Magyarországon nincs piaca a régi és ritka könyveknek, mint külföldön, ezért távolról sem kapok majd annyit, amennyit érnek. Aztán *Sajó Géza*, hosszas adminisztráció közepe, szüntelenül lelkendezve arról, mennyire örül, mert két unikum is akad a kolligátumkötetekben, egész kis vagyont, ezer forintot számolt le a kezembe. Alig vártam, hogy hazaérjek, és találkozam anyámmal. Azt már tudta, hogy talán megveszik a könyveket, de hogy mennyiért, azt nem.

– Úgy látszik, mégiscsak jó, hogy nem dobta el őket – kezdtem ravaszul.

– Csakugyan megvették? – csodálkozott, nem hitte, hogy ilyesmért pénz adjon valaki. Benyúltam zakóm belső zsebébe, és kihúztam egy százforintost. Anyám szeméi felcsillantak, boldogan elmosolyodott, és láttam rajta, hogy már tervezi, mi mindent vásárol rajta, összecsapta a kezét:

– Ilyen sokat adtak értük?

Áadtam a pénzt, majd előhúztam a következő százast.

– Kétszáz forintot? – hitetlenkedett. Egyenként vettem elő a százasokat, valóságos Krózsok lettünk. Kaptam egy öltönyt és néhány hónapig kicsit könnyebb lett az életünk.

Séták az OSZK-ban

Hallgatóként sokat jártam a Széchényi Könyvtár olvasótermébe, bár nem kedveltem Zsúfolt volt, és elég nehezen kapta meg a ember a kikért könyvet. Rádásul kellemetlen ségem is támadt egyszer. A terem galériájára egy idős, félkarú bácsi mászkált, és kémlelt I ránk. Azt figyelte, nem rongálja-e valamelyi künk az olvasott művet. Nem állítom, hogy erre nem volt szükség, hiszen elég gyakran kivágták a képeket, kitepték a lapokat.

Épp *Várkonyi Nándor* írástörténetét olvastam, amikor egy kéz nehezedett a vállamra, és a galériáról alászállott őrszem ellentmondás nem tűrő hangon közölte, hogy ki fognak tiltani a könyvtárból, mert összefirkáltam a könyvet. Kiröhögtem szegény öregot, és megmutattam neki, hogy a kiadványnak jóformáj minden sora, a könyv elejétől a végéig alá van húzva, ráadásul nem csak ceruzával, hanem tintával is, többnyire több vonal helyezkedett egymás alatt, ami többórás lázas munkát tet annak idején szükségessé, én pedig mindössze öt percet kaptam meg a kötetet a raktárból. Eleinte még tett néhány hamvába holt kísérletet, hogy rámbizonyítsa a bűncselekményt, de amikor kiderült, hogy nincs nálam ceruza csak egy ócska, vastagon fogó – mert elkopott – töltőtoll, amellyel nem lehetséges a könyvben látható színű és vékonyságú vonalakat előállítani, csalódottan visszakullogott magaslati őrhelyére.

Bármennyire nem szerettem az OSZK olvasótermét, még mindig jobb volt, mint az EK-é. Ott ugyanis nem órákba, hanem napokba telt, amíg megérkezett az áhított olvasmány, még akkor is, ha nem a raktárból, hanem az olvasótermi kézikönyvtárból kellett előhozni. Mégis előfordult, hogy az utóbbiból üldögéltem, mivel kölcsönözni csak az EK-ból lehetett. Volt olyan nap, amikor csak reggel 8 és 10 között, majd délután 3 és 5 között volt előadásunk. Ezen a napon a reggeli óra után rohantunk az EK-ba, kikerestük a katalógusból a kötelező olvasmányokat, és pedig több tucat példány jelzetét róva fel a kéréslapokra majd az olvasóteremben töltöttünk néhány órát. Visszatérve a kölcsönzőbe, ott várakoz-

tunk további órákat, amíg valamennyi kőrölapunk bekarikázva, azaz könyv nélkül előkerült. Futva tettük meg az utat a menzáig, hogy még kapjunk ebédet.

Sokkal élvezetesebbek voltak az OSZK egyéb részlegei, például a kéziratár, az ősnymotatványtár vagy a Todoreszku-terem, ahol a régi magyar gyűjtemény nyert elhelyezést. A kéziratárat közelebről csak a későbbi években ismerhettem meg, de rövid bepillantást már az első tanévben nyertünk: *Varjas Béla* az egész évfolyamnak bemutatta a legértékesebb és leghíresebb kincseket.

Levétette a tárlókról a védőtakarót, kinyitatta a zárat, majd egyenként előszedte az addig csak könyvből ismert kéziratokat. Közélről láthattuk például a *Halotti Beszédet*. *Varjas* elmondta, hogy ezeket a kódexeket még a fénytől és a portól is óvni kell, eközben cigarettájáról – bár az összes helyiségben tilos volt a dohányzás, a tilalom a főigazgatóra nyilván nem vonatkozott – ráhullatta a hamut a pergamenre. Bosszúsán lefújta a földre, és tovább magyarázott.

Azt hiszem, másodévesek voltunk, amikor az a megtiszteltetés ért, hogy dolgozhattunk az RMK-munkaközösségben. Délutánonként, hetenként két alkalommal a Todoreszku-teremben méricskeltük és próbáltuk azonosítani az RMK-k betűtípusait. Ami azt jelentette, hogy sorra kezünkbe vehettük a kiadványokat, alaposabban megnézegethettük őket, beléjük olvashattunk, közben rengeteget tanulunk, és valami keveset még fizettek is érte! Hogy mennyit? 1952 februárjában hat forintot kaptunk óránként, és legfeljebb heti 15 órát lehetett dolgozni, én heti tíz órát vállaltam, ami havonta 250–270 forintot jelentett.

Néha este, hét óra után maga *Varjas Béla* is bekukkantott hozzánk. Leült pár percre, válaszolt kérdéseinkre, vagy ő tett fel kérdéseket. Egyszer épp ott volt, amikor megcsendült a telefon. *Varjas* volt hozzá a legközelebb, komótosan felemelt és beleszólt:

– Széchényi Könyvtár, régi magyar gyűjtemény... – Majd, kis szünet után, hozzátette: – Igen, azonnal szólok neki – Azzal átcsengett a szomszéd szobába, *Keresztury Dezső*nek. A készülék mellett kis cédula jelezte, kinek hány csöngetés szól.

– Telefon! – mondta *Varjas*, amikor *Keresztury* bekukkantott. Hosszú beszélgetés folyt valakivel, akiről csak annyit lehetett tudni, hogy hölgy az illető. Végül elkészönt, letette a kagylót, és *Varjas*hoz fordult:

– A feleséged volt... – Mire *Varjas*:

– Tudom.

Az egész évfolyamnak jó kapcsolata volt *Varjassal*, sőt, azt mondhatom, hogy az egész szak hallgatóságának. 1952 telén az intézetnek csak az olvasótermét fűtötték, ezért ott tartotta előadásait. Amikor belépett, többünk kezében cigarettá volt. Márpedig az olvasóteremben tiltották a dohányzást. *Varjas* csodálkozva kérdezte:

– Mégis dohányoznak?

– Még nem ég – tájékoztattam. – Nem mérünk rágyújtani. Várjuk, hogy *Varjas* elvtárs elkezdje.

Meg is tette. Az óra vége felé belépett a terembe *Durzsa Sándor*, a rend és fegyelem éber őre. Nyomban felfedezte a gomolygó cigarettafüstöt, és már készült kizavarni a vakmerőt, amikor rájött, hogy ki a bűnös...

A harmadik év utáni nyári szünetben a rászoruló hallgatók – az alsóbb évesek is – keresethez juthattak: a kéziratár „levelestár” nevű gyűjteményéről kellett kronologikus katalógust készíteni. A munka egyébként nem igényelt különösebb hozzáértést: a meglévő, névszerinti katalógus céduláit kellett legépelnünk úgy, hogy legfelülre, a karton első sorába a levelek kelte – év, hó, nap (vagy ami megvolt ezek közül) – került, majd alá a levél írójának és címzettjének neve. Vidáman folyt az egyébként egyhangú munka, mert az alsóévesek között leányok is voltak. Én mellel is ismerkedtem a kéziratári folyosón található segédkönyvekkel és az ott dolgozó munkatársakkal is. Egyikükről-másikükről később még szeretnék szót ejteni.

(Folytatjuk)

Pálvölgyi Endre